

ERFGOED BRUSSEL

December 2018 | Nr029

Dossier **HISTORISCHE INTERIEURS**

Varia DE RESTAURATIE VAN HET *CHEVAL MARIN*
HET ŒUVRE VAN ARCHITECT FRANÇOIS VAN MEULECOM
GESPREKKEN OVER IMMATERIEEL CULTUREEL ERFGOED

KLEURHISTORISCH ONDERZOEK VAN BLOEMENWERF

ANN VERDONCK
PROF. DR. ARCHITECT

Afb.1
Voorgevel van Bloemenwerf tijdens het onderzoek (© Fenixx bvba, 2017).

Afb.2
Steekproef (9S) op de voorgevel in de dagkant van een raam (© Fenixx bvba, 2017).

Afb.3
Steekproef (13S) op de zijkant van de deur van het buitentoilet (© Fenixx bvba, 2017).

Bloemenwerf, het eerste huis van Henry van de Velde, kennen we al jaren in zijn huidige staat met witte gevels. Onder de recentere verflagen zitten echter warme roze en roze-beige tinten (afb. 1 en 2). De vlak gepleisterde gevels werden een achttal keer herschilderd en de oudste roze-beige afwerkingslaag was wellicht bedoeld als imitatie van Franse steen. Het buitenschrijnwerk is in de loop der tijden gedeeltelijk vervangen of grondig afgebeitst. Het werd bijgevolg een zoektocht naar originele onderdelen en zones waar het historische verfpakket bewaard is gebleven, zoals in sponningen of onder later aangebrachte betimmeringen. Hieruit bleek dat de houten en metalen onderdelen aanvankelijk in groene olieverf waren geschilderd (afb. 3). Tussen bijvoorbeeld de panelen en het stijl- en regelwerk van de deuren waren subtiele groen-nuances aanwezig, zoals gedocumenteerd is op historische foto's. Harde kleurcontrasten, zoals zichtbaar op de oudste gevelfoto van 1898 in het tijdschrift *L'Art décoratif*, werden niet teruggevonden *in situ*.

Henry van de Velde benaderde het interieur van Bloemenwerf als een driedimensionaal canvas: zijn vibrerend kleurenschema vormde een voortdurend spel van subtiele nuances, dat voortkwam uit een synergie van dekkende en transparante technieken. Om de kleurige afwerkingen te doorgronden, bleken meer sonderingen nodig te zijn dan aanvankelijk was ingeschat.

Op de keuken, het sanitair en de kelders na, waren alle ruimten aanvankelijk behangen. De fraaie *arts and crafts*-gerelateerde behangpapieren zijn gedocumenteerd op historische foto's, maar de ontdekking van het fraaie 'accolade' behangpapier betekent een belangrijke meerwaarde voor het historisch kleurenschema van Bloemenwerf. De galerij was immers volledig behangen met dit 'accolade' motief, toen van de Velde de groen geschilderde vitrinekasten liet plaatsen. Achter die kasten bleef tot op vandaag het behangpapier *in situ* bewaard. Grondige speurtochten ten spijt bleef van de rest van het historische behangpapier geen spoor meer over – wat een grote lacune betekent in de materiële inventaris van Bloemenwerf.

Afb.4a
De binnendeur met het originele kleurenschema dat nooit is overschilderd (© Fenikx bvba, 2017).

Afb.4b
Detail van het originele kleurenschema op de binnendeur in dekkende en transparante olieverf (© Fenikx bvba, 2017).

Het binnenschrijnwerk in de centrale hal was steeds blank gelakt, terwijl het in alle andere ruimten geschilderd was. Op één binnendeur is het oudste kleurenschema – een bijzondere combinatie van dekkende turquoise olieverf op het stijl- en regelwerk en transparant geborstelde panelen in groene olieverf – nooit overschilderd (afb. 4a en 4b). De keuken is één van de weinige ruimten waar het oorspronkelijke kleurenschema en het historische verfpakket, dat oploopt tot circa 18 verflagen, integraal bewaard zijn gebleven: een palet van beige en okerkleurige olieverven op wanden, plafond en schrijnwerk, in combinatie met een blank gelakt buffetmeubel. De originele vloer in beige plavuizen is nog aanwezig onder de huidige rode keramische tegels. Het historische fornuis is verwijderd maar de afzuigkap, die rond 1900 eveneens in okerkleurige olieverf was afgewerkt, bleef intact (afb. 5a en 5b).

◀ Afb.5a
Keuken van Bloemenwerf tijdens het onderzoek (© Fenikx bvba, 2017).

▼ Afb.5b
Steekproef [73S] op een keukenmuur (© Fenikx bvba, 2017).

1900] gedocumenteerd, maar een aantal vragen blijven onbeantwoord, gezien er lacunes zijn in de materiële inventaris van Bloemenwerf. Bijkomende ontdekkingen in archieven kunnen de resultaten van het onderzoek nog altijd verder aanvullen en bijsturen. De kleurconstructie van de bouwenvolp (exterieur en interieur) en het nagelvast meubilair wordt ongetwijfeld nog een substantiële uitdaging bij de toekomstige restauratie van Bloemenwerf.

Tijdens het kleurhistorisch onderzoek werd onder meer het initiële kleurenpalet (referentiefase circa

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Stéphane Demeter, Paula Dumont,
Pascale Ingelaere, Murielle Lesecque,
Griet Meyfroots, Cecilia Paredes
en Brigitte Vander Bruggen

EINDREDACTIE NEDERLANDS

Paula Dumont en Griet Meyfroots

EINDREDACTIE FRANS

Stéphane Demeter

REDACTIESECRETARIAAT

Murielle Lesecque

COORDINATIE ICONOGRAFIE

Cecilia Paredes

COORDINATIE DOSSIER

Paula Dumont en Pascale Ingelaere

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Werner Adriaenssens, Manuela Core,
Lise Cuykens, Emmanuelle de Sart,
Paula Dumont, Vincent Heymans,
Isabelle Leroy, Griet Meyfroots,
Christophe Mouzelard, Constantin
Pion, Coralie Smets, Christian
Spapens, Guido Stegen, Anne Van Loo,
Ann Verdonck, Tom Verhofstadt

VERTALING

Gitracom, Hilde Pauwels, Erik Tack,
Ubiqu Belgium NV/SA

NALEZING

Koenraad Raeymaekers, Harry
Lelièvre, Wim Kenis, Coralie
Smets, Tom Verhofstadt en de
leden van het redactiecomité

VORMGEVING

Polygraph'

ONTWERPER MAQUETTE

The Crew communication nv

DRUK

IPM printing

VERSPREIDING EN ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt,
Brigitte Vander Bruggen
bpeb@urban.brussels

BEDANKINGEN

Sait Köse, Francis Metzger,
Marie-Françoise Plissart,
Augustin Siaens, Familie Speidel,
Philippe et Marinette Terseleer

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Bety Waknine, directeur-generaal,
urban.brussels (Gewestelijke
Overheidsdienst Brussel
Stedenbouw en Erfgoed)
Kunstberg 10-13, Brussel

De artikelen zijn gepubliceerd
onder de verantwoordelijkheid
van de auteurs. Alle rechten voor
het reproduceren, vertalen of
herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Directie Cultureel Erfgoed
Kunstberg 10-13, 1000 Brussel
www.erfgoed.brussels
bpeb@urban.brussels

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen
om alle reproductierechten te betalen
toch nog gerechtigden zijn die niet
gecontacteerd werden, dan worden
zij verzocht zich kenbaar te maken bij
de Directie Cultureel Erfgoed van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

LIJST MET AFKORTINGEN

AAM Archives d'Architecture Moderne
AML Archief en Museum van
de Franstalige literatuur
CIDEP Centre d'information, de
documentation et d'étude du patrimoine
ENSAV École nationale
supérieure des arts visuels
GAE/DS Gemeentearchief
Elsene/Dienst Stedenbouw
GAV/DS Gemeentearchief
Vorst/Dienst Stedenbouw
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor
het Kunstpatrimonium / Institut
royal du Patrimoine artistique
KMKG Koninklijk Musea voor
Kunst en Geschiedenis
RBC-BHG Région Bruxelles Capitale,
Brussels Hoofdstedelijk Gewest
RIBA Royal Institute of British Architects
SAB – Stadsarchief Brussel

ISSN

2034-5771

WETTELIJK DEPOT

D/2019/6860/007

Cette revue paraît également
en Français sous le titre
Bruxelles Patrimoines.

Erfgoed Brussel Reeds verschenen

001 - November 2011
Terug naar school

002 - Juni 2012
De Hallepoort

003-004 - September 2012
De kunst van het bouwen

005 - December 2012
Hôtel Dewez

Extra nummer 2013
Het erfgoed schrijft onze geschiedenis

006-007 - September 2013
Brussel, m'as-tu vu ?

008 - November 2013
Industriële architectuur

009 - December 2013
Parken en tuinen

010 - April 2014
Jean-Baptiste Dewin

011-012 - September 2014
Geschiedenis en herinnering

013 - December 2014
Cultusgebouwen

014 - April 2015
Zoniënwood
015-016 - September 2015
Ateliers, fabrieken en kantoren

017 - December 2015
Stadsarcheologie

018 - April 2016
De Gemeentehuizen

019-020 - September 2016
Stijlen gerecycleerd

021 - December 2016
Victor Besme

022 - April 2017
Art nouveau

023-024 - September 2017
Natuur in de stad

025 - December 2017
Conservatie op de steigers

Laatste nummers

026-027 - April 2018
Kunstenarsateliers

028 - September 2018
Het Erfgoed, dat zijn wij!

Extra nummer - 2018
De restauratie van
een uitzonderlijk decor

urban
.brussels

BUP BRUXELLES URBANISME ET PATRIMOINE
BSE BRUSSEL STEDENBOUW EN ERFGOED

10 €

ISBN 978-2-87584-176-6